basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

MOTSHEGANONG/SEETEBOSIGO 2026

MADUO: 70

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 27.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Buisa ditaelo le tshedimosetso ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.

2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng e e latelang, mme o tshwae dipotso go tswa mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo tlhopha dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Terama	(35)
KAROLO YA C:	Dikgankhutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Poko	(35)

4. Araba dipotso DI LE PEDI fela, potso e le NNGWE go tswa mo dikarolong TSE PEDI tse di farologaneng:

   KAROLO YA A: PADI
   Araba potso E LE NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

   KAROLO YA B: TERAMA
   Araba potso E LE NNGWE go tswa mo terameng e o e buisitseng.

   KAROLO YA C: DIKGANKHUTSHWE
   Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikgankhutshweng tse di boditsweng.

   KAROLO YA D: POKO
   Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong a a boditsweng.

5. Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. Latela ditaelo go tswa kwa tshimologong ya karolo nngwe le nngwe ka kelotlhoko.

7. Kwala palo ya dikarabo jaaka di tlhagelela mo pampiring ya dipotso.

8. Simolola karolo NNGWE LE NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.

9. Tiriso ya nako e e tshikinngwang: Dirisa metsotso e ka nna 75 mo karolong nngwe le nngwe.

10. Kwala ka mokwalo o o phepa o o bonalang.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e kaela batlhatlhojwa go tlhopha dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe. Buka nngwe le nngwe e simololwe mo tsebeng e ntšhwa.

KAROLO YA A: PADI **Araba dipotso go tswa mo pading e le NNGWE e o e buisitseng.**		
POTSO	**MADUO**	**TSEBE**
1. *Morabaraba*	35	5
2. *Bogosi Kupe*	35	8
3. *Bodibeng jwa matlhomola*	35	11
KAROLO YA B: TERAMA **Araba dipotso go tswa mo terameng e le NNGWE e o e buisitseng.**		
4. *Molatswana wa gaetsho*	35	14
5. *O laetse jalo*	35	17
KAROLO YA C: DIKGANKHUTSHWE **Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikgankhutshweng.**		
6.1 'Lenyalo ke kgetse ya lesogodi'	18	21
6.2 'Ke tla thuswa ke mang?'	17	23
KAROLO YA D: POKO **Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong.**		
7.1 'Bojaki'	18	24
7.2 'Metsi masetlha'	17	26

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso le le latelang go bona gore a o arabile dipotso tse di tlhokegang:

KAROLO	NOMORO YA POTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA POTSO E O E ARABILENG (✓)
A: PADI (Dipotso tse dikhutshwane)	1–3	1	
KGOTSA			
B: TERAMA (Dipotso tse dikhutshwane)	4–5	1	
KGOTSA			
C: DIKGANKHUTSHWE (Dipotso tse dikhutshwane)	6 (6.1 + 6.2)	2	
KGOTSA			
D: POKO (Dipotso tse dikhutshwane)	7 (7.1 + 7.2)	2	

ELA TLHOKO: Netefatsa gore o arabile dipotso go tswa mo dikarolong di le PEDI fela.

KAROLO YA A: PADI

Araba potso e le NNGWE fela mo karolong e.

Mo karolong e, dipotso di boditswe go tswa mo dipading tse di latelang:

MORABARABA – SJ Lebethe
BOGOSI KUPE – DPS Monyaise
BODIBENG JWA MATLHOMOLA – DS Matjila

POTSO 1: *MORABARABA* – SJ Lebethe

Araba dipotso TSOTLHE tsa padi e o e buisitseng.

Buisa dinopolo tse di latelang go tswa mo pading, mme morago o arabe dipotso tse di boditsweng ka nngwe le nngwe ya tsona.
Palo ya maduo a a abetsweng potso nngwe le nngwe a go kaela boleele jo bo solofetsweng mo karabong ya gago.

ELA TLHOKO: Araba dipotso tse di boditsweng ka dinopolo TSOTLHE, k.g.r POTSO 1.1 le 1.2.

1.1 **NOPOLO A**

Kgabagare ba pagama thaba. Ntshimane o ne a sa dira phoso ya go tlogela setsaya-ditshwantsho sa gagwe, ka go itse gore malatsi a a jaana, ga a tshwanela go lebalwa. Morwesi le Bontle ba tshwantshiwa pele. Bontle a boa a tshwantshiwa a le esi. Morwesi a tshwantshiwa a le esi makgetlhwana. Bontle a tshwantshiwa gape a na le Mpute. Ntshimane a bontsha Mpute gore a dire jang, mme a tshwantshiwa le Morwesi. Ntshimane a tlhopolola maotwana a setsaya-ditshwantsho, sa ikemisa jaaka pitsa mo isong. Ba tlhaga mmogo ba ntse fa fatshe. Ba boa ba tlhaga ba eme ka maoto. Letsatsi le legolo la ba gakgamatsa ka go sianela thaba kwa bophirima. Ba tshwanelwa ke go leba botlhabatsatsi, ntlheng ya gae. Ba thuntsha dithole, tlhaloganyo ya ga Ntshimane e mmolelela gore le fa go tilwe ba ka boa nako nngwe le nngwe, a ba se ka ba diega go fitlha bosigo. Ga go gontle go tla ba bibila le masigo. Ba tsena fa gaabo Bontle. Bontle le Mpute ba fologa. Fa ba laelana, Mpute a botsa Ntshimane gore ditshwantsho ba tla di bona leng. 'Ga ke na nnete gonne ga ke itse gore ke tlaya toropong leng.' 'Le gale ga go tshwenye thata. Ke motho wa mo gae. Re tla nna mono mo sebakeng sa ditshipi di se kae. Rre o fudusediwa mono.'

1.1.1 Tlhopha tlhaloso go tswa mo KHOLOMONG YA B e e tsamaelanang le leina le le mo KHOLOMONG YA A. Kwala fela tlhaka (A–E) fa thoko ga potso 1.1.1(a) go fitlha go 1.1.1(d) mo BUKENG YA DIKARABO.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Maki	A o ne a ratana le mokgweetsi wa bese
(b) Mmamoki	B o ngwegetse Peter kwa Lakasanta
(c) Morwesi	C o ne a nna kwa Phokeng
(d) Mpute	D o ne a imisiwa ke Ntshimane
	E modiredi wa Lefapha la Pholo

(4 x 1) (4)

1.1.2 Go ya ka temana, ke letsatsi lefe le mokwadi a reng ga le a tshwanela go lebalwa? (2)

1.1.3 Neela dintlha DI LE THARO tse Morwesi a neng a di raya Ntshimane morago ga gore Mmakgosi a mmolelele ka ga Ntshimane le Mmemme. (3)

1.1.4 Tiragalo e e diragalang mo temaneng e, e diragalela kwa motseng ofe? (1)

1.1.5 Goreng Mpute a tsewa e le molotlhanyi mo pading e? Tlhagisa lebaka LE LE LENGWE. (2)

1.1.6 Neela ntlha E LE NNGWE ya semelo sa ga Ntshimane o bo o tshegetse karabo ya gago ka lebaka. (2)

1.1.7 Goreng mmangwaneagwe Ntshimane a ne a ya le ena kwa Ntwane? (2)

1.1.8 Go ya ka wena, Mpute a ka bo a dirile eng gore a se ka a iphitlhela a le mo kotsing ya sejanaga ka ntlha ya bojalwa? (2)

1.2 **NOPOLO B**

Kgang e ke nnete gore sesesedi se fetile mme sa foka dipampiri tse di neng di dira patlelo leswe, mme felo gongwe di kgabisitse. 'Ke a utlwa mma, fela ke batla go netefatsa sengwe se se ntshwenyang mo moweng. Ke eletsa go itse … ke raya gore kana wena le Mpute … ga ke re o ratana le Mpute, tsala ya me?' 'Molato ke eng fa e le nnete kgotsa e se nnete?' 'Ke ne ke re fa go le jalo, ke emise go tla go go bona. Selo se se ntseng jaana se ka lere kgotlhang.' A tsaya legato la bonna. 'Mpolelele Mmule, ke tlogele go go tshwenya.' 'Ee, go ntse jalo.' A se ka a tlhola a mo thamathamisa. A laela. Dibese tsa Madibeng di ne di setse di fedile. A tshwanelwa ke go senka senamelwa kwa tseleng. Le gale motho ga a ke a hularelwa ke dilo tsotlhe. Le fa o ka latlhega jang, thusonyana yona go teng e teng. A tswa a lebile ntlheng ele mme a ela ruri. Mokuru wa lela o bega gore banna ba ile pitsong. Ke mang yo o sa itseng gore fa letsatsi le tlhaba maeba a fofela botlhaba fa le phirima a fofela bophirima? Ke mang yo o sa itseng gore dipeelwane di fofela ntlheng ya kwa go leng bokgola gona? Ke mang yo o sa itseng gore ntšwa e kaya jaaka mong wa yona motho yo o e fang dijo ka metlha.

1.2.1 Feleletsa dipolelo tse di latelang ka go tlhopha mafoko a a nepagetseng go tswa mo masakaneng.

(a) Mosimane yo o neng a tsaya Mmemme mme a mo dira mosadi wa lelapa o ne a nna kwa … (Lebotlwane/Gauteng/Tshwane). (1)

(b) Morwesi le mmaagwe ba ne ba dirisa … fa ba etela mmangwaneagwe. (tekisi/terena/kolotsana ya dipitse) (1)

(c) (Mmule le Mpute/Morwesi le Mpute/Ntshetsana le Mpute) ba ne ba tsena sekolo kwa Mafikeng. (1)

1.2.2 Ke thuso efe e Mpute a neng a e neela Bontle fa a ne a phirimeletswe kwa Garankuwa? (2)

1.2.3 Neela ntlha E LE NNGWE ya semelo sa ga kgaitsadia Ntshimane o bo o e tshegetse ka lebaka. (2)

1.2.4 Go ya ka Morwesi, ke lebaka lefe le le dirileng gore a se ka a batla go tla moletlong wa ga Ntshimane? (2)

1.2.5 Nopola mafoko go tswa mo temaneng a a bontshang fa Ntshimane a ne a sa batle go lwa kgotsa go kgopisa Mpute. (2)

1.2.6 Ke ka ntlha ya eng fa mokwadi a re, 'tsela ya go ya Fafung e ne e setse e itse Ntshimane fa e nna mafelo a beke'? (2)

1.2.7 Ke toro efe e e tshosang e Ntshimane a neng a e lora fa a le kwa Mangaung? (2)

1.2.8 Fa o ka bo o le Morwesi, o kopane le basetsana ba ba nwang bojalwa jaaka Maki, o ne o ka dirang? (2)

[35]

POTSO 2: *BOGOSI KUPE* – DPS Monyaise

Araba dipotso TSOTLHE tsa padi e o e buisitseng.

Buisa dinopolo tse di latelang go tswa mo pading, mme morago o arabe dipotso tse di boditsweng ka nngwe le nngwe ya tsona.
Palo ya maduo a a abetsweng potso nngwe le nngwe a go kaela boleele jo bo solofetsweng mo karabong ya gago.

ELA TLHOKO: Araba dipotso tse di boditsweng ka dinopolo TSOTLHE, k.g.r POTSO 2.1 le 2.2.

2.1 **NOPOLO C**

Ga ba tsaya sebakanyana ba sa utlwe gore a reng. Ba ne ba goletse kwa morakeng jaaka bontsi jwa basimane ba metse ya Setswana, puo ya bone e le e amang dikgomo fela. Fa mongwe a bua ka ga kgomo ba akofa go utlwa gore a reng; ka fa ntle ga sediko se sa botshelo jwa bone jwa gale, go ba tsaya lobaka go tshwara bokao jwa mafoko. Modimo o abetse rraabo ka mokgwa o o kgatlhisang, fa go batlega thata ya marapo, yo mmotlana a kgoromeletsa mogoloe kwa morago; fa go batlega botlhale, yo mogolo a tsaya maemo a gagwe a tlhago. Ba sa utlwane sentle ka ntlha ya pharologano e, ya dikabelo tsa bone.
Ga bua mogoloe: 'O bonye mang?'
'Nnyaya, mogolole, a re ga a a ba bona. Jaanong o batla gore a reng? Letsatsi la tlhatloga. A re yeng.' Ba tsena mo sekgweng, ba tsamaya sebakanyana, ba fitlha mo patlelong e kete e ne e le bobi. A itse gore ba ikaeletse go mmolaya.
Ba ralala patlelo, e le bogolo jwa dikgato di le masome a matlhano boleele, e ka nna masome a mane bophara. Fa e kete ba tla fetsa boleele a bona khuti fa pele ga bona, e na le dinao mo dintshing. Ba ema. Motho le mogolowe ba lebana. A itse gore ba botsana ka ga mokgwa wa go mmolaya. 'Basimane, fa lo ikaeletse go mpolaya, se mpolaeng dintša di lo bona. Di ka tlhorisega.'

2.1.1 Tlhopha tlhaloso go tswa mo KHOLOMONG YA B e e tsamaelanang le leina le le mo KHOLOMONG YA A. Kwala fela tlhaka (A–E) fa thoko ga potso 2.1.1(a) go fitlha go 2.1.1(d) mo BUKENG YA DIKARABO.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Magogong	A go lwela bogosi jwa lefelo leo
(b) Sefatlhane	B Moremi o tswa koo
(c) Lehurutshe	C Matlhodi o ne a nna koo pele a nyalwa
(d) Phiritshweu	D Sajene Botipe o ne a dira koo
	E Dimo o nna kwa lefelong leo

(4 x 1) (4)

2.1.2 Neela selo SE LE SENGWE se Motlhoiwa a se kopileng mo basimaneng ba ga Tukisang. (2)

2.1.3 Motlhoiwa o ne a ya go batla eng kwa sekgweng fa a ne a fitlhelwa ke bana ba ga Tukisang? (1)

2.1.4 Go ya ka temana, basimane ba go buiwang ka ga bona ba ne ba farologana jang? (2)

2.1.5 Goreng batho ba ba mo temaneng e e fa godimo ba ne ba nna kwa sekgweng? (2)

2.1.6 Go ya ka diteng tsa padi e, Sajene Botipe o itsitse jang ka ga sekgwa sa ga Dimo? (2)

2.1.7 Goreng Botipe a ne a sa batle mophato o bua ka ga se se diragetseng kwa sekgweng? (2)

2.1.8 Go ya ka ditiragalo tsa padi e, a o ka re mokwadi o atlegile go re lemosa gore tuelo ya boleo ke loso? (2)

2.2 **NOPOLO D**

Fa a ntse a tsamaya, a wetse makgwafo go se kae morago ga go hutsa mmopi, a utlwa mosito kwa morago; a itse gore ba utlwetse sekgwama sa gagwe. A nta ba atamela. Fa ba le gaufi a boela kwa morago ka yone tsela e ba tlang ka yone: e le leano le le neng le mo eme nokeng ka dipaka tse dintsi, go rakana le batho ba mo setse morago, e re ba santse ba botsa gore a ga a ... a ba gakise maano ka thobane.
A rakana le mosimane mo lefifing; le fa a ne a mmona letobo, a itse gore ke ene a mo romileng. A botsa gore o kae. Mosimane a re o mo siile mo tseleng.
A boela morago. A ithaya a re mosetsana o tsile go mmolelela gore o tsamaya le ene; nteko o batla gore a romele batsadi, ene o tswa ka mogolokwane mo lwapeng. Ga feta dinyaga di se na palo, go fitlhela maloba a rakana le mosimane a kgoetsa dikgomo tsa mmuso.
'Monna, mmaago o ntse a le jang mo malatsing a?'
'O bokoa.'
'O tshwanetse. Ga se jaanong.'
Obakeng a mo gadima. A gakgamala gore o raya jang fa a re ga se jaanong.
'O itse mme?'

2.2.1 Feleletsa dipolelo tse di latelang ka go tlhopha mafoko a a nepagetseng go tswa mo masakaneng.

(a) Mmaagwe Matlhodi o ne a nagana gore Dimo o batla go nyala morwadi wa ga … (Tukisang/Kgori/Metsing). (1)

(b) Morafe wa kwa Phiritshweu e ne e le wa (Bakwena/Bakubung/Batlhaping). (1)

(c) Modimoeng o ne a goga mokoro wa gagwe ka (tshipi/kota/bothale). (1)

2.2.2 Tlhagisa ntlha go tswa mo temaneng e e bontshang gore Matlhodi o ne a batla go nyalwa ke Dimo. (2)

2.2.3 Dikgomo tsa puso di utswitswe kwa kampeng efe? (1)

2.2.4 Go ya ka ditiragalo tsa padi e, ke tiragalo efe e ntsalaagwe Obakeng a mo dirileng yona morago ga loso lwa ga Oshupile? (2)

2.2.5 Tlhalosa lebaka le le neng le dira gore Dimo a hutse Mmopi. (2)

2.2.6 O ka tlhalosa mmaagwe Matlhodi e le motho yo o ntseng jang? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

2.2.7 Ke lebaka lefe le le neng le dira gore Obakeng a tlogele Matlhodi morago ga loso lwa ga Oshupile? (2)

2.2.8 Go ya ka wena, a go ne go siame gore lekgotla le duedise barwa ba ga Tukisang molato o e seng wa bona? (2)

2.2.9 A o ka re kgosi e ne e itse gore go na le batho ba ba batlang go e tseela bogosi? (2)
[35]

POTSO 3: *BODIBENG JWA MATLHOMOLA* – DS Matjila

Araba dipotso TSOTLHE tsa padi e o e buisitseng.

Buisa dinopolo tse di latelang go tswa mo pading, mme morago o arabe dipotso tse di boditsweng ka nngwe le nngwe ya tsona.
Palo ya maduo a a abetsweng potso nngwe le nngwe a go kaela boleele jo bo solofetsweng mo karabong ya gago.

ELA TLHOKO: Araba dipotso tse di boditsweng ka dinopolo TSOTLHE, k.g.r POTSO 3.1 le 3.2.

3.1 NOPOLO E

E rile fa mokwaledi a fetsa go naya Dimpho karata ya boitshupo, a mmolelela gore o tshwanetse go ya kwa holong e e gaufi le kgoro ya F. Baithuti botlhe ba ba neng ba feditse go ikwadisa ba tshwanetse go ya kwa teng. Mogokgo le botsamaisi ba yunibesithi ba tlile go ema batsadi le baithuti ka lefoko. E le go amogela baithuti mo yunibesithing le go ba tlhalosetsa gore ba solofela eng go tswa mo go bona.
Dimpho a reetsa ka tlhoafalo fa mogokgo a bua Seesimane se se tswang ka dinko. Mafoko a gagwe a bofelo fa a garela puo o ne a re: 'Ke leboga baithuti fa ba tlhophile go tla go dira dithuto mo yunibesithing ya rona. Ke itse sentle gore le tswa kwa malapeng a a farologaneng, kwa dinageng tse di farologaneng, le ditso tse di farologaneng. Mo Yunibesithing ya Lancaster ga le ditlhopatlhopana tse di arogantshitsweng ke ditso le meetlo. Mo Yunibesithing ya Lancaster le mophato o le mongwe fela, o o nang le ditlhologelelo le dikgatlhego tse di tshwanang. Ka jalo ke ikuela mo go lona gore le nne seoposengwe, le utlwane, le dirisane mmogo mme le bo le tlotlane segolo ka dinako tse dithata.'

3.1.1 Tlhopha tlhaloso go tswa mo KHOLOMONG YA B e e tsamaelanang le leina le le mo KHOLOMONG YA A. Kwala fela tlhaka (A–E) fa thoko ga potso 3.1.1(a) go fitlha go 3.1.1(d) mo BUKENG YA DIKARABO.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Modisaotsile	A o tsene sekolo kwa Lontone
(b) Mothonyana	B ke tsala ya ga Dimpho
(c) Gabasiane	C ke monnawe Letlamoreng
(d) Motshweneng	D o netefaditse gore Odirile o neelwa phitlho ya tlotlo
	E ke mosadi wa ga Letlamoreng

(4 x 1) (4)

3.1.2 Neela dikgakololo DI LE THARO tse mogokgo wa Yunibesithi ya Lancaster a di neetseng baithuti, go ya ka temana. (3)

3.1.3 Mo ngwageng wa gagwe wa ntlha kwa yunibesithi, Mothonyana o ne a ithutela dithuto dife? (1)

3.1.4 Neela lebaka le le neng le dira gore Letlamoreng a se ka a itumelela kgolagano ya ga Modisaotsile le Odirile. (2)

3.1.5 Ke eng se se neng se pateletsa boLetlamoreng go tshaba kwa Lesotho? (2)

3.1.6 Naya ntlha E LE NNGWE ya semelo sa ga Odirile. Tshegetsa karabo ya gago. (2)

3.1.7 Goreng mapodisi a feleleditse a bolaile Odirile? (2)

3.1.8 A batsadi ba ga Dimpho ba dirile sentle ka go tshabela le ena kwa Botswana go na le go mo tlogela go tsweletsa dithuto tsa gagwe kwa Yunibesithing ya Turfloop? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

3.2 **NOPOLO F**

'Le gakologelwe gore le fa re nna mo Lesotho re baagi ba Aforikaborwa. Mmuso wa Aforikaborwa o gatelela wa Lesotho gore o se ka wa fitlha dirukhutlhi. Kana re bidiwa dirukhutlhi. Ka dinako dingwe ba dirisa ditlhodi. Basotho ba ba nayang mmuso wa Aforikaborwa tshedimosetso ka ga rona ba duelwa madi a mantsi.'
'Fa re tloga mo Lesotho re ya kae jaanong?' Tsitsi a bua a nyemile mooko.
'Ke ya go bona Gabasiane ka moso mo mosong. O rile morwaagwe yo o nnang kwa Canada o tlile go mo leletsa mo mosong. O rile a ka leka go re direla di*visa* tsa nakwana tsa Canada.'
Dimpho a utlwa mogopolo wa gagwe o thema jaaka mafura a mogodu. O ne a utlwa a segwa ke mala a masesane a letshogo. Le fa e le gore o ne a sa rate botshelo jwa mo Lesotho, fela ba ne ba setse ba bo tlwaela. Basotho le fa ba ne ba sa ba tshwara sentle, ke bana ba mpa. Kana Bapedi le Basotho le Batswana ba antse letswele le le lengwe. Le fa ba ka lwa ke maraganateng a bana ba mpa.

3.2.1 Feleletsa dipolelo tse di latelang ka go tlhopha mafoko a a nepagetseng go tswa mo masakaneng.

(a) BoTsitsi ba ne ba ana phologolo e e bidiwang ... (photi/kwena/kgabo). (1)

(b) Dimpho le Maitumelo ba ne ba tlhoile go ya Tintis ka e ba gopotsa … (maburu/polao e e setlhogo ya mosadimogolo wa seaparo le mosimane/tlhanaselo ya kwa Tintis). (1)

(c) (Motlapele/Mothonyana/Modutlwe) o thusitse boDimpho ka diaparo tsa mariga fa ba ne ba le kwa Lesotho. (1)

3.2.2 BoLetlamoreng ba ne ba beilwe kwa kampeng efe ya batshwarwa kwa Lontone? (1)

3.2.3 Letlamoreng fa a le kwa Lontone, o ne a reetsa ditiragalo tsa Aforika mo radiong efe? (1)

3.2.4 Ka ntlha E LE NNGWE, tlhalosa gore morwa wa ga Gabasiane o ne a batla go neela boLetlamoreng thuso efe? (2)

3.2.5 Neela dintlha DI LE PEDI tsa tshobotsi ya ga Letlamoreng. (2)

3.2.6 Goreng Tsitsi a ne a sa batle Odirile e nna tokololo ya diGerilla? (2)

3.2.7 Tlhagisa ntlha go tswa mo temaneng, e e bontshang gore Dimpho o ne a felelwa ke tshepo ka ntlha ya go fuduga ga bona gantsintsi. (2)

3.2.8 Semelo sa ga Modutlwe se go rutile eng mabapi le botshelo? (2)

3.2.9 Go ya ka wena, ke ka ntlha ya eng Maitumelo a ne a utlwa botlhoko fa Dimpho a bua le ena ka mapodisi? (2)
[35]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: TERAMA

Mo karolong e, dipotso di boditswe go tswa mo teramakhutshweng le terama tse di latelang:

MOLATSWANA WA GAETSHO – DMG Sekeleko
O LAETSE JALO – KS Naledi

MOLATSWANA WA GAETSHO – DMG Sekeleko

POTSO 4: 'BO TLA SA JANG' – C Modise

Buisa dinopolo tse di latelang go tswa mo terameng, mme morago o arabe dipotso tse di boditsweng ka nngwe le nngwe ya tsona.
Palo ya maduo a a abetsweng potso nngwe le nngwe a go kaela boleele jo bo solofetsweng mo karabong ya gago.

ELA TLHOKO: Araba dipotso tse di boditsweng ka dinopolo TSOTLHE, k.g.r POTSO 4.1 le 4.2.

4.1 **NOPOLO G**

(Go maitiso, go utlwala medumo ya maitsiboa. Mongwe o a konyakonya)

MMAKGOMOTSO: Tsena! *(Lebati le a bulega le bo le tswalega)*
MMAKGOMOTSO: *(Ka kgakgamalo)* Ao Kgomotso ngwanaka; fa o tla o rwele thoto jaana, a o etile kana go diragala eng?
KGOMOTSO: *(Ka mowa o o botlhoko):* Hae! Mma nte ke nne fa fatshe ke di go thathololele tlhe.
MMAKGOMOTSO: A Phofu o go kobile ngwanaka?
KGOMOTSO: *(O a sunasunetsa):* Mma nna tse ke di bonang di tsitsibanya mmele e le ruri.
MMAKGOMOTSO: *(Ka kutlwelobotlhoko):* Se rialo tlhe Kgomotso ngwanaka …
KGOMOTSO: *(O a sunasunetsa):* Di tlhabisa ditlhong mo go se nang bosekaseko mma.
MMAKGOMOTSO: Se tlale pelo tlhe o nkitsise se se go tlhagetseng Kgomotso.
KGOMOTSO: *(O a sunasunetsa):* Mma, ke ne ke sa gopola gore nyalo e botlhoko jaana …
MMAKGOMOTSO: *(O a mo gomotsa):* Kgaotsa tlhe ngwanaka; kana selelo se oketsa kutlobotlhoko le one matshwenyego.
KGOMOTSO: Ke ne ke gopotse gore nyalo e, e tsile go fetola botshelo jwa … jwa me le gone go bo tokafatsa mma.
(O a sunasunetsa)
MMAKGOMOTSO: E le gore go diragetseng se se kanakana? Hee! Dilo tsa gompieno ruri …
KGOMOTSO: *(O a sunasunetsa)*: Ke raya gore botshelo jwa me mma, bo nna bo ntse bo nonwa ka keledi ya kutlobotlhoko letsatsi lengwe le lengwe.

4.1.1 Tlhopha tlhaloso go tswa mo KHOLOMONG YA B e e tsamaelanang le leina le le mo KHOLOMONG YA A. Kwala fela tlhaka (A–E) fa thoko ga potso 4.1.1(a) go fitlha go 4.1.1(d) mo BUKENG YA DIKARABO.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Kgomotso	A o lenyatso
(b) Mmakgomotso	B o matlhomantsi
(c) Rraagwe Kgomotso	C o na le maitseo
(d) Selebaleng	D o bonolo
	E o bogale

(4 x 1) (4)

4.1.2 Ke matlhabisaditlhong afe a Kgomotso a buang ka ga ona gore Phofu o a dirile? (2)

4.1.3 Fa Kgomotso a goroga fa gaabo, rraagwe o ne a le kwa kae? (1)

4.1.4 Go sunetsasunetsa ga ga Kgomotso go supa eng? (1)

4.1.5 Kgotlhang magareng ga ga Selebaleng le Kgomotso e rarabologile jang? (2)

4.1.6 Molwantshiwa ke mang go tswa mo teramakhutshweng e? Tshegetsa ka lebaka. (2)

4.1.7 Naya morero wa teramakhutshwe e. (2)

4.1.8 A Kgomotso o dirile sentle ka go tlogela Phofu le Selebaleng mo ntlong ya gagwe? (2)

4.1.9 Fa o ne o le Kgomotso mme monna wa gago a tla le nyatsi mo lelapeng la lona, o ne o ka dira eng? (2)

4.2 **NOPOLO H**

MMAKGOMOTSO:	O a bo o weletseng mo 'tlhareng sa mokgalo ruri! A jaanong o go kobile Kgomotso ngwanaka?	
KGOMOTSO:	Go nkoba ga a nkoba mma; ke paletswe ke go itshokela dikgobo le ditshego tsa mosetsana yole.	
MMAKGOMOTSO:	Ke gopola mafoko a malomaago fa a ne a go botsa gore bo tla sa jang, o bo o retelelwa ke go mo araba …	5
KGOMOTSO:	Le nna ke atle ke gopole mafoko a gagwe fa botshelo bo fetoga jaana mma …	

MMAKGOMOTSO:	O ne a go kaela fa malatsi a mangwe a tlhaba ka bonolo Le bolelo jo bo itekanetseng.	10
KGOMOTSO:	Hae …! ruri …	
MMAKGOMOTSO:	A kaya fa a mangwe malatsi a tlhaba ka mogote o o ntshang tlhapi mo metsing, kana ka diphefo le dirame …	
KGOMOTSO:	Tsotlhe tseo mma, ke ne ke di tsaya jaaka metlotlo e e se nang bokao bope.	15
MMAKGOMOTSO:	Go jalo Kgomotso ngwanaka; se malomaago a neng a go botsa sone fa a ne a re bo tla sa jang …	
KGOMOTSO:	Ee mma.	
MMAKGOMOTSO:	O ne a leka go go gakolola gore se se ka tsogang se diragala ka moso kana mo nakong e e tlang, ga o se itse ngwanaka.	20
KGOMOTSO:	Jaaka se se diragetseng se mma …	
MMAKGOMOTSO:	A raya gore le fa o ka itemogela bosa jo o iseng o ke o bo bone, o bo atlarele fela jaaka bo tla bo bo sele ngwanaka.	

4.2.1 Feleletsa dipolelo tse di latelang ka go tlhopha mafoko a a nepagetseng go tswa mo masakaneng.

(a) Kgomotso o gorogile kwa gaabo …
(tadi e amusa/maitseboa/motshegare). (1)

(b) Lepodisi le tsere dinotlolo tsa ntlo kwa go …
(Phofu/Selebaleng/Mmakgomotso). (1)

(c) Phofu o ne a ya go itisa le Selebaleng kwa …
(hoteleng/moletlong/baesekopong). (1)

4.2.2 Mmaagwe Kgomotso o kaya eng fa a re Kgomotso o wetse mo setlhareng sa mokgalo? (2)

4.2.3 Ke mosetsana ofe yo Kgomotso a buang ka ga gagwe mo temaneng? (1)

4.2.4 Mmuisano o o mo nopolong e e fa godimo o ne o diragalela kwa kae? (1)

4.2.5 Ke ka ntlha ya eng Selebaleng a ne a batla gore Phofu a tlhale Kgomotso mme a nyale ena? (2)

4.2.6 Selebaleng o lemogile leng gore Phofu o tlhokafetse? (2)

4.2.7 Semelo sa ga Kgomotso se farologana jang le sa ga Selebaleng? Tshegetsa ka lebaka. (4)

4.2.8 A o ka re rraagwe Kgomotso o ne a dira sentle fa a koba Kgomotso kwa gaabo? (2)

[35]

POTSO 5: *O LAETSE JALO* – KS Naledi

Buisa dinopolo tse di latelang go tswa mo terameng, mme morago o arabe dipotso tse di boditsweng ka nngwe le nngwe ya tsona.
Palo ya maduo a a abetsweng potso nngwe le nngwe a go kaela boleele jo bo solofetsweng mo karabong ya gago.

ELA TLHOKO: Araba dipotso tse di boditsweng ka dinopolo TSOTLHE, k.g.r POTSO 5.1 le 5.2.

5.1 **NOPOLO I**

NTESENG:	O teng, ke mmoleletse gore lo gorogile.	
MMANONTSHENG:	A o boetse dikobong?	
NTESENG:	Nnyaya, o sa ntse a itsokotsa sefatlhego. Ga se kgale a supogile.	
LENTUWANE:	Batsadi ba me, mme lo kae?	5
PHOLO:	Nnyaya tlhe, re phetse. Re ka utlwa ba ga Moeti.	
LENTUWANE:	A mantsi ke maaka. Bophelo bo teng, mathata ke ona a sa fokotsegeng. O ka re motho o ka boela bongwaneng ruri.	
MMANONTSHENG:	Owai, se rialo mma. Bana le bona ba fela pelo gore ba gola leng. O ka phela ka wa tlhola ka go ithapelela.	10
LENTUWANE:	Bakgatla ba 'etsho, ke lo biditse. Ke a imelwa bagaetsho. Motse wa me o a setlhefala, keledi ya me e gana go kgala; ke simolotse go jewa ke bodutu; mmele wa me o a otlhega, ke setse ke tshwana le lerumo; pelo ya me e a keleketla.	15
MMANONTSHENG:	Hei, mosadi! Mafoko a gago a nkitlile sehubeng. Pelo ya me ya kibakiba phetelela. Se ntlhomole pelo 'ngwana wa ga mma.	
PHOLO:	Bona fa mmaetsho, se kgotetse molelo, itshoke, o utlwelele. Fa o dirile jalo, o tla kgona go tima molelo.	20
LENTUWANE:	Nkgonne Pholo, lelapa la me le fetogile mongobo wa selelo. Badimo le bona o ka re ba mphuraletse.	
PHOLO:	*(O mo tsena ganong.)* Tswee-tswee, iketle mma. Ke a go tlhaloganya. Kana rre o kae?	25

5.1.1 Tlhopha tlhaloso go tswa mo KHOLOMONG YA B e e tsamaelanang le leina le le mo KHOLOMONG YA A. Kwala fela tlhaka (A–E) fa thoko ga potso 5.1.1(a) go fitlha go 5.1.1(d) mo BUKENG YA DIKARABO.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Nteseng	A o ne a rata Matoko go gaisa Lentuwane
(b) Moeti	B ke tsala ya nnete ya ga Lentuwane
(c) Dikwankwetla	C ga a sute mo go se a se laetsweng
(d) Mojalefa	D o thusitse Mojalefa go boloka rraagwe
	E ke gofejane wa ga Lentuwane

(4 x 1) (4)

5.1.2 Neela dintlha DI LE THARO tse go ya ka temana di bontshang gore Lentuwane o ne a utlwisiwa botlhoko ke botshelo jwa lelapa la gagwe le Moeti. (3)

5.1.3 Ke bookelo ba kwa kae bo Moeti a neng a isitse Matoko le Mojalefa kwa go bona fa ba ne ba lwala? (1)

5.1.4 Mmuisano o, o diragalela kwa lefelong lefe? (1)

5.1.5 Tlhalosa se se dirileng gore Dikwankwetla a laele Mojalefa go tshasa setopo sa ga Moeti pheko se sa ntse se le kwa setsidifatsing. (2)

5.1.6 Tlhalosa gore tumalano ya ga Makgolokwe le Lentuwane e amile Moeti jang. (2)

5.1.7 Goreng Lentuwane a ne a tshwenngwa ke lerato la ga Matoko le Moeti? (2)

5.1.8 A Radinonyane o dirile sentle go thusa Moeti go rulaganya tesetamente ya gagwe kwa ntle ga Lentuwane? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

5.2 **NOPOLO J**

MOSENENE:	Ke rata go lebisa mafoko a me go Lentuwane. Mma, molekane wa gago o robetse. Tlogela go isa dikgopolo kwa le kwa. Nna mowa o le mongwe fela.	
LENTUWANE:	*(A tsholetsa tlhogo, a tsena Mosenene ganong.)* Rra, ke a go utlwa, mme itse gore ga se jaaka o nagana. Thoto ya banake e phatlaladiwa ke e lebeletse? Ba tsoga ba ikgantsha ka eng bona? Mojalefa wa teng le ene su, o phura majwe ka meno.	5
NTUTU:	Jaanong tsa poloko ya gagwe tsona?	
MOSENENE:	Go tlile go dirwa fela jaaka testamente e, e tlhalosa. Ga go sepe seo ke ka se fetolang. Ditshwetso tsotlhe ke tsa ga Mojalefa le Radinonyane.	10
PHOLO:	Ruri ke matlhotlhapelo. Ke lantlha mo botshelong ke rakana le tse. Lesea le neiwa setopo jaaka e kete le fiwa senkgwe go fokotsa legaba? Dingwao le meila ya rona di nyefotswe e le ruri.	15
NTUTU:	Kana rre Moeti, ke antse letswele le lengwe le ene. Kgang ya gagwe, e a nkimela e kete ke imelwa ke lejwe mo magetleng.	
MOSENENE:	Ke kopa selo se le sengwe gape mo go lona. Ke rata fa lo ka boloka moswi Moeti sentle. A bolokwe ka tlotlo e e mo tshwanetseng. Ke rata gore fa lo boa fa, lo ipueng ka kgang e. Re tlile go tlisa bangwe ba mapodisi go tla go ela maemo tlhoko. E tla re beke morago ga phitlho, re tla lo thusa go aroganya dithoto. Setopo se tlile go gorogela kwa ga Matoko jaaka moswi a ratile.	20 25

5.2.1 Feleletsa dipolelo tse di latelang ka go tlhopha mafoko a a nepagetseng go tswa mo masakaneng.

(a) BoMoeti ba ne ba ana phologolo e e bidiwang … (photi/tshwene/kwena). (1)

(b) Fa o bula faele kwa go Radinonyane madi a a batlegang ke diranta di le … (200/400/1 200). (1)

(c) (Bantobanto/Mosenene/Nelson) … e ne e le moemedi wa banka ya Stanbo. (1)

5.2.2 Neela E LE NNGWE fela ya dituelo tse Makgolokwe a neng a batla gore Lentuwane a mo duele ka tsona. (1)

5.2.3 Ke eng se Mosenene a se dirileng kwa kopanong e e neng e tshwerwe morago ga phitlho ya ga Moeti? (2)

5.2.4 Neela maikutlo a a senolwang ke Pholo mo nopolong e, o bo o tshegetse karabo ka lebaka. (2)

5.2.5 Goreng Lentuwane a ne a utlwa botlhoko fa a bolelelwa gore Moeti o tlaa fitlhwa go tswa kwa ga Matoko? (2)

5.2.6 Ke lebaka lefe le le dirang gore Ntutu a se ka a dumela gore Moeti o tlhokafetse? (2)

5.2.7 Ke dikgakololo dife tse Keleepile a di neetseng Matoko fa a ne a mmolella gore rre Moeti a re o a mo rata? (2)

5.2.8 A go siame gore fa o le kgosana mme go na le bothata jo bo amang batho ba babedi o utlwelele letlhakore la motho a le mongwe fela jaaka kgosana Pholo a ne a dira ka Moeti le Lentuwane? (2)

5.2.9 O ka dirisa jang se o ithutileng sona mo botshelong go tswa mo maitsholong a ga Moeti mo lenyalong? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
[35]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: DIKGANKHUTSHWE

POTSO 6: *NGATANA YA LEHUMO* – KM Mbonani le ba bangwe

Mo karolong e, dipotso di boditswe go tswa mo dikgankhutshweng tse di latelang:

- 'LENYALO KE KGETSE YA LESOGODI' – MI Siko
- 'KE TLA THUSWA KE MANG?' – PJ Mathibe

Buisa dinopolo tse di latelang go tswa mo dikgankhutsweng DI LE PEDI, mme morago o arabe dipotso tse di boditsweng ka nngwe le nngwe ya tsona. Palo ya maduo a a abetsweng potso nngwe le nngwe a go kaela boleele jo bo solofetsweng mo karabong ya gago.

ELA TLHOKO: Araba dipotso tse di boditsweng ka ga dinopolo TSOTLHE, k.g.r. POTSO 6.1 le 6.2.

6.1 **'LENYALO KE KGETSE YA LESOGODI' – MI Siko**

NOPOLO K

Motho fa a re lenyalo ke joko e e boima, o a bo a sekasekile la gagwe kgotsa la mongwe pele a bua. Gompieno le sekologwa jaaka bodiba jo bo atlhametseng go metsa ditšhaba. Pele bobedi bo tlolela ka kgorwana ya lenyalo bo tshwanetse go ntsha matlho mo dikgapheng, e seng jalo tshupa e ka thuthusetsa mo difaleng tsa bona fa dingwaga di ntse di totoba. Setimela fa se kgwa mowa kwa boemelong ga go ope yo o ka se namelang a sa itse kwa se tla timelang teng ka ntata ya go tila go timela. Bontsi jo bo etang bo tsola lenyalo ditswalo ke jo bo golaganeng ntle le go leba gore phefo e tla isa mmoko kwa kae. Tsela e ba e tsereng fa e ba nyemisa moko go e tsamaya ba simolola go fapaana jaaka diatla le maoto a motho a sa rate go nna thari kwa masimong.
'Bula ditsebe Mokgethi; maikaelelo a gago ke a bone a sa ntse a thuthuga. A o batla go nkhupetsa mowa ke le mmaago?' Lekolwane la letsa molodi go emisa ditumuga gore le tle le utlwe se Dithole a se buang.
'Leeto le leleele se emise boraditsebe ba mosimane.'
Mosadimogolo a tiisa lefuto la tuku pele a ntsha se se mo mafatlheng.
'Mma kgotsa o ne o tletswe ke letsha ga o a ikutlwa fa o bua?'
Mokgethi a kgoberela metsi kwa pele ka potso ya gagwe.

6.1.1 Tlhopha tlhaloso go tswa mo KHOLOMONG YA B e e tsamaelanang le leina le le mo KHOLOMONG YA A. Kwala fela tlhaka (A–E) fa thoko ga potso 6.1.1(a) go fitlha go 6.1.1(d) mo BUKENG YA DIKARABO.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Mogasi	A morwa Dithole
(b) Terry	B mogatsa Dithole
(c) Lebogang	C motlatsamogokgo
(d) Mokgethi	D mosetsana wa Mokwena
	E lekau la ga Morwesi

(4 x 1) (4)

6.1.2 Maikaelelo a ga Mokgethi a mmaagwe a buang ka ga ona ke afe? (2)

6.1.3 Moanelwamogolo mo kgankhutshweng e ke mang? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)

6.1.4 Goreng Mokgethi a ne a sa ngangisane thata le mmaagwe fa mmaagwe a re ga a batle Lebogang? (2)

6.1.5 Tlhalosa se se dirileng gore Mokgethi a feleletse a robetse kwa bookelong. (2)

6.1.6 Tlhalosa ka dintlha DI LE PEDI semelo sa ga Morwesi. (4)

6.1.7 Go ya ka wena, goreng fa Mokgethi a sena go boa kwa bookelong Morwesi a bo a kopa maitshwarelo? (2)

LE

6.2 **'KE TLA THUSWA KE MANG?' – PJ Mathibe**

NOPOLO L

Bathusi ba methalethale le bona ba tshologela kwa lelapeng la ga mosadimogolo ka maikaelelo a go batlisisa le go thusa ngwana ka fa go kgonegang ka gone. Go ne ga netefadiwa fa mosimanyana e le Phale wa ga Tshela, mme batsadi ba gagwe ba jelwe ke molelo kwa motlaaganeng o o kwa motsaneng o o bokgakala jwa dikilometara di le lesome go tloga koo. Ba Katlatleloloago ba mo amogela kwa legaeng la bana ba ba tlhokang batsadi mme ba sephodisa le bona, ba kgona ka thuso ya gagwe go tsweletsa dipatlisiso tsa polao e e botlhokotlhoko eo.
Phale o tla gola go nna motho. Tse a di boneng le go di itemogela a di tla fela mo mogopolong wa gagwe? Kgolo ya gagwe kwa ntle ga lerato la motsadi e tla tsala monna yo o jang? Go dilo di le dintsi tse di ka tleng tsa tshwenya le go tobekanya seemo sa gagwe jaaka monna kgotsa jaaka motho. Go gakologelwa fela go ka dira gore e nne motho yo o latlhegelwang ke tlhaloganyo kgotsa go ka mo dira gore a se ka a boifa sepe gonne a goletse mo dilong tse di ntseng jalo. Sengwe gape se se ka diragalang ka ene ke gore a gole ka mowa o o bonolo; o o tletseng lerato le boitshwarelo. Fa a ne a sutlhaka lefifi, a tsoga a wa gape e bile a se na dijo le fa e le fa a ka robatsang tlhogo fa teng mme kwa bokhutlong a bona thuso e a sa itseng gore e tswa kwa go mang a ka leboga Modimo mme a mo tlotla gore a kgone go re: 'Ke thusitswe ke Morena.'

6.2.1 Feleletsa dipolelo tse di latelang ka go tlhopha mafoko a a nepagetseng go tswa mo masakaneng.

(a) Go ya ka kgankhutshwe dilo di simolotse go fetoga ka ngwaga wa … (1976/1986/1980). (1)

(b) Phale ke morwa wa ga … (Bathusi/Tshela/Mosimanegape). (1)

(c) Ditshupetso tsa bana ba sekolo di ne di le kwa … (Soweto/Gauteng/Tshwane). (1)

6.2.2 Neela mefuta E LE MEBEDI ya maitshetlego go tswa mo kgankhutshweng e. (2)

6.2.3 Ke ditiragalo dife DI LE PEDI tse Phale a falotseng loso mo go tsona? (2)

6.2.4 Tlhalosa ditlamorago tsa go fisiwa ga ntlo ya gaabo Phale. (2)

6.2.5 Tlhalosa morero wa kgankhutshwe e. (2)

6.2.6 Ke eng se se tlhotlheleditseng kgotlhang mo kgankhutshweng e? (2)

6.2.7 Ntsha maikutlo a gago mabapi le bana ba ba golang ba bona ditopo di gasagasane mo mebileng. (2)

6.2.8 Fa o lebile, bolwetse jwa ga Phale bo tlhodilwe ke eng? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: POKO

Mo karolong e, dipotso di boditswe go tswa mo mabokong a a latelang:

- 'BOJAKI' – SF Motlhake
- 'METSI MASETLHA' – EB Maswabi

ELA TLHOKO: Araba dipotso tse di boditsweng ka maboko OTLHE, k.g.r. POTSO 7.1 le 7.2.

Buisa dinopolo tse di latelang go tswa mo mabokong a le MABEDI, mme morago o arabe dipotso tse di boditsweng ka nngwe le nngwe ya tsona. Palo ya maduo a a abetsweng potso nngwe le nngwe a go kaela boleele jo bo solofetsweng mo karabong ya gago.

POTSO 7: *MABOKO A SETSWANA*: Morulaganyi – MK Mothoagae

7.1 Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

BOJAKI – SF Motlhake

Re teye maina, re se gakanege;
Leo le bonoga leina la ga Noge.
Leina lebe, borara, tlhe, seromo:
Re tise leina le ya boreelelo.

Koo-koo, bagaetsho dumelang, Bakwena.
'Kwena, mme ntlha lo beile mopakwana?
Ya baagi yotlhe mefiko e tswetse,
Ka phaladi e ba phatlaladitse.

Semethemetheng mojaki a iphua,
Le ketekete tsa batho a di rua.
Batho ba mmona, o ka re ke bana;
Ba mo farafara e se mmaabona.

La latsa ditlhokwa fatshe lefatshe,
Le mojaki a bona a falotse;
Lejwe a le konopetse morago;
Kwa ga mothakga go ntswe ka marago.

Ga kwalwa dikwalo, ga ipoeletswa;
Sa se tshose mojaki sebiletswa,
A netefatsa hularela-beno,
Bagagabo ba tlhoka toga-mano.

7.1.1 Buisa leboko lotlhe ka kelotlhoko, mme morago o tlhophe tlhaloso mo KHOLOMONG YA B e e tsamaelanang le ponagalo ya poko kgotsa sekapuo se se mo KHOLOMONG YA A. Kwala fela tlhaka (A–E) fa thoko ga potso 7.1.1(a) go fitlha go 7.1.1(d) mo BUKENG YA DIKARABO.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Poeletsomodumo	A 'Ba mo farafara e se mmaabona.'
(b) Mothofatso	B 'Leo le bonoga leina la ga Noge.'
(c) Poeletsomafoko	C 'Le ketekete tsa batho a di rua.'
(d) Pheteletso	D 'Kwena, mme ntlha lo beile mopakwana?'
	E 'La latsa ditlhokwa fatshe lefatshe.'

(4 x 1) (4)

7.1.2 Ke eng se mmoki a se kopang mo temaneng ya 1? (2)

7.1.3 Ke ponagalo efe ya poko e e tlhagelelang mo temaneng ya 2 mola wa 6? (2)

7.1.4 Maikutlo a mmoki ke afe mo lebokong le? Tshegetsa ka lebaka. (2)

7.1.5 Nopola mola o o bontshang fa mmoki a ne a iketlile mo temaneng ya 4. (2)

7.1.6 Tlhalosa bokao jwa mola 15. (2)

7.1.7 Go ya ka wena, a o bona go siame gore o ngale legae jaaka mojaki fa o kgopisitswe ke sengwe? (2)

7.1.8 Fa o lebile, goreng mojaki a ne a ipona a falotse? (2)

LE

7.2 **METSI MASETLHA – EB Masoabi**

1 Ke metsi-masetlha setsimpa boko,
2 O dubisa banna thankga maibing,
3 Ba je mmamodikwane mananeng,
4 Ba rwale mabogo tlhogong go umakwa,
5 Masetla-dibete a tiro tsa bojalwa.

6 Ruri o setlhogo o sa bolaya motho!
7 O gopisa bagale ka mpa ya sebete,
8 O ba tlogele ba le pududu dikhaing,
9 Wena o sa le o phophoma dinkgong,
10 O boe o ba amoge seriti,
11 Ba sale ba sasanka mananeng.

12 Balatedi ba gago ba dule bomphe-ke-gôrê,
13 Matlho a bona a ditoto a totomologile,
14 Melomo ke dibete diphafaneng,
15 Godimo ga moo, o botlha ka tatso le lonko,
16 Mme o pakwa go feta kgotlaomone.

17 Ka ntlha ya gago merafe e latlhegetswe ke dikgosi,
18 O busa metse boemong jwa magosi,
19 O garaswantse kagiso makgotleng,
20 Go setse fela selelo le khuranyo ya meno.

21 Malapeng magora a tswetswe ka mefiko,
22 Dipitsa di tlhoka baapei,
23 Mamphorwana a atlhametse babolai,
24 Ka dinong di fofile le metsi-masetlha,

7.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mo lebokong le go buiwa ka ga …

A bojalwa.
B kofi.
C senotsididi.
D madila. (1)

7.2.2 Tlhalosa gore mola wa 2 mo lebokong o kaya eng? (2)

7.2.3 Nopola mola mo temaneng ya 3 o o kayang gore banwi ba bojalwa ba rata go kopa. (2)

7.2.4 Neela sekapuo se se tlhagelelang mo meleng ya 18 le 19. (2)

7.2.5 Neela dilo DI LE PEDI go tswa mo temaneng ya boraro tse mmoki a gatelelang ka tsona gore bojalwa ga bo monate. (2)

7.2.6 Ke sekapuo sefe se se tlhagelelang mo moleng wa 14? (2)

7.2.7 Goreng mmoki a re bojalwa bo garaswantse kagiso makgotleng? (2)

7.2.8 Go ya ka leboko le, ke tshobotsi efe e banwi ba bojalwa ba itshupang ka yona? Neela dintlha DI LE PEDI. (2)

7.2.9 O ithutile eng go tswa mo lebokong le? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA D: 35
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 70